

БЕЗОСОБОВА ФОРМА НА -НО, -ТО

Безособова форма на **-но, -то** є незмінюваною формою дієслова, що твориться від пасивних дієприкметників шляхом заміни закінчення на суфікс **-о**: **написаний - написано, забитий - забито, зроблений - зроблено, розглянутий - розглянуто**.

У діловому мовленні вживаються незмінні дієслівні форми на **-но, -то** замість пасивних дієприкметників, коли є потреба **наголосити на дії**, а не на ознаці: **виконано, запропоновано, реорганізовано, досягнуто, набуто**.

Ця форма вживається в ролі головного члена в односкладних безособових реченнях: **Постанову прийнято одностайно**.

При ній **не буває підмета**, але є **прямий додаток**, виражений З. (чи Р.) відмінком без прийменника: **рішення прийнято, звіт заслухано, усі плани розглянуто, помилок не помічено**.

Безособова форма виражає **дію, минулу недавно**: **Останнє заняття закінчено, посібники здано**. Якщо ж ідеться про давно закінчену або майбутню дію, то додається допоміжне дієслово **було** або **буде**: **Минулого року було опубліковано посібник. Незабаром буде опубліковано новий посібник**.

1. Від поданих дієприкметників утворіть безособові форми на –но, -то.

Намальований, принесений, припасований, прикрашений, приклеєний.

2. Замініть дієслова на безособові форми на –но, -то.

А дорога сповнена чудес. (А.Малишко.) І хуртовиною розкидана отара. (М.Старицький.)
А у піску загублені сліди. (Д.Кремінь.) Розлита блакить по снігах. (М.Самійленко.) В
співи дні мої повиті. (В.Сосюра.) На жовтих стернищах розсипана солома. (Є.Гуцало.) Та
в мене вишитий рукав полатаний сім раз. (А.Малишко.)

3. Утворіть префіксальним способом від дієслів недоконаного виду дієслова доконаного виду. Виділіть префікси.

Казати, лити, дивитися, їхати, вітати, креслити, бігти, сіяти, малювати, пливти, важити, просити, класти, стояти.

4. Утворіть суфіксальним способом від дієслів доконаного виду дієслова недоконаного виду. Виділіть суфікси.

Розважити, відмінити, завершити, пригадати, створити, залишитися, скоротити, вишивати, виправити, продовжити, оформити, задивитися, згадати.

5. Поставте дієслова тільки в неозначеній формі (інфінітив).

Мусила, читали б, осліпнув, розмовлятиму, бійся, почувши, побачу, буду, співатимеш, змагаються, розпустять, посіяли, можу, закрий, посинілий, будуючи, сміятися, недобачає, збитий, хотів би, сядь, з'їхавшись, хотів би, хотілося, заснувши, ревучи, їв би, заснула, записавши, розкрито, досліджений, виношуючи, підпишіть, запитуючи.

РОДОВИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ:

У ряді іменників зміна закінчення впливає на значення слова: (коштовний камінь) – (мінерал), (документ) – (дія), (прилад) – (установа), (у техніці) – (об'єднання держав), (одиночне) – *буряку* (збірне), (деталь машини) – (насип), (абстрактне) – (конкретне), (одиночне) – (збірне), (одиночне) – (збірне), (предмет) – (просторове поняття), (предмет) – (просторове поняття), (документ) – (дія), (рослина) – (насіння), (слово) – (строк), (маклер) – (чинник) і т. ін.

1. Дописати закінчення іменників.

Стояв біля каштан..; читав до вечор..; випало багато сніг..; вийшли з клас..; пішов до ліс..; сік з виноград...

2. Поставте подані іменники в родовому відмінку однини.

акробат	алфавіт	ананас
багаж	байкар	балет
велосипед	вогнь	вуж
гурток	гудок	грунт
танець	театр	характер

3. Виправте помилки.

Немає дарунку; чистого двора; готуємось до диктанта; дивиться з екрану; приїхати з Житомиру; шукати затишка; сік з лимону; стояти біля мікрофону, з дна океана; малювання портрети; кров з мізинцю; звук сигналу; готуємось до диктанта; виліт з аеродроми; хутро горностаю; біля дивану.

4. Запишіть подані іменники у формі родового відмінка однини. Підкресліть літери, які позначають голосні звуки, що чергуються.

Рік, кінь, міст, овід, папір, перехід, прибій, ріст, сніп, твір, чобіт, якір.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ РАЗОМ І ЧЕРЕЗ ДЕФІС

1. Випишіть слова у дві колонки: 1) ті, які пишуться через *дефіс*; 2) ті, які пишуться *разом*.

Монголо/подібний, робітничо/селянський, електронно/обчислювальний, все/український, семи/річний, фізико/математичний, право/захисний, історико/культурний, тепло/провідний, коричнево/сірий, фруктово/ягідний, біло/лиций, бюджетно/фінансовий, дво/поверховий, судно/будівний, клавішно/струнний, плато/спроможний.

Ключ. У кожному слові підкресліть третю від початку букву і прочитайте прислів'я.

2. Випишіть послідовно слова в три колонки:

1) ті, які пишуться *разом*; 2) ті, які пишуться *окремо*; 3) ті, які пишуться *через дефіс*.

Без/вісти, віч/на/віч, до/пня, по/перше, у/вечері, до/діла, у/тричі, без/кінця, по/справжньому, в/літку, до/низу, до/пори, по/різному, хтозна/де, без/ліку, по/всяк/час, казна/коли, до/сих/пір, по/ряд, по/домашньому.

Ключ. У кожному слові підкресліть четверту від початку букву і прочитайте прислів'я.

3. Випишіть слова у три колонки:

1) ті, які пишуться *разом*; 2) ті, які пишуться *окремо*; 3) ті, які пишуться *через дефіс*.

Коли/сь, що/за, стелеть/ся, сказав/би, що/дня, посади/но, знайомив/ся, невже/піду, поверни/таки, ще/живий, поранив/ся, подарувала/б, обернула/сь, глянь/бо, мов/би, хотів/от, ані/трохи, приходь/же, хтозна/який.

Ключ. У кожному слові (сполученні слів) підкресліть третю від початку букву і прочитайте прислів'я.

«Слово — срібло, мовчання — золото»; «Добре діло роби сміло»; «Ледареві завжди свято»; «Правда суду не боїться»; «Вчитися ніколи не пізно»; «Без труда нема плода»; «Правда світліша за сонце»; «Язык до Києва доведе».

Розкриваючи дужки, запишіть речення, усі цифри — словами, поясніть орфограми.

1. (29) річний старший лейтенант інженерного корпусу Янош Бояї приїхав до Львова з міста Арада у травні 1831 року (В. Радовський). 2. Усі дивилися на (150) кілограмового корчмаря Дюдю Абиша, але той сквапно заховався за спини глядачів (М. Красняник). 3. З ласкавою запобігливістю дивляться (70) річні очі чоловіка, якого подумки називаю Дон Кіхотом (Є. Гуцало). 4. У музеї з нетерпінням чекали на (2) мільйонного відвідувача. 5. Ліфт підніс на 7-й поверх нового (16) поверхового будинку. (Є. Гуцало). 6. (4) (з половиною) тисячний загін атакував ворога. 7. На святкуванні свого (85) річчя професор Богдан Задорожний, германіст, свою невелику промову присвятив якраз мові, яка є досконалим інструментом (А. Содомора). 8. У вересні 1934 року вся країна святкувала (80) річчя життя і (60) річчя творчості Мічуріна... (О. Довженко).

Запишіть цифри словами.

280-річчя, 75-хвилинний, 948-кілометровий, 3-значний, 4-актний, 564-сотий, 2-електродний, 79-поверховий, 100-квартирний, 185-ліття, 493-метровий, 62-добовий, 80-секундний, 3-осьовий, 987 000 000-й, 136-й маршрут, 24-тонний, 62-вагонний, 754-а вправа, 795-гектарний, 786-річний, 33-відсотковий, 2-ярусний, 3-щогловий, 590-літній, 55-ден-ний, 8-октавний.

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ

1. Прочитайте речення, знайдіть і випишіть дієслова наказового способу, що передають наказ, заклик, пересторогу, прохання, пораду.

1) Зоре моя вечірняя, зійди над горою. (Т. Шевченко) 2) «Слухай мою команду!» – вигукнув Марко. (Г. Тютюнник) 3) А мій каже: «Принеси мені, тату, шаблюку з війни, я німців рубатиму». (Г. Тютюнник) 4) Тішся, дитино, поки ще маленька. (Леся Українка) 5) «Не проломіться, там лід тоненький», – застеріг рибалок лісник.

2. Дієслова, що в дужках, поставте в потрібній особі наказового способу.

1. Всім серцем (любити) Україну свою, – і вічні ми будемо з нею (В. Сосюра). 2. Хліб (їсти), а правду (різати) (Народна творчість). 3. (Бути), людино, людиною! (Бути), люди, людьми (М. Успенник). 4. Гей, (ударити) в струни, браття, золотії, (розпалити) знов багаття з іскр надії (М. Рильський). 5. Твоєму кожному почину розкрито двері: (йти, творити, прославити) Батьківщину (П. Тичина). 6. Правді в очі (дивитися) прямо, не (одводити) погляду вниз (В. Симоненко). 7. Не (вірити) мені, бо я брехать не вмію, не (ждати) мене, бо я і так прийду (В. Симоненко).

3. Прочитайте, з'ясуйте, у яких із речень способів форми дієслів вживаються одна замість іншої, замініти подані дієслова наказовим способом. Записати.

- 1) Сину! Залишив би ти вже свої ковзани та сідав за уроки.
- 2) Після уроків забіжиш до бібліотеки і візьмеш книгу.
- 3) Виходимо по одному, щоб менше створювати шуму.
- 4) Може б, залишився ще на день у нас, Петрику?

4. Уважно прочитайте речення, знайдіть ті з них, у яких дієслова одного способу вжито замість дієслів іншого способу.

1) Поважної ходи Роман не знає: поклич його – він побіжить з підскоком, пошли куди – подасться так, що тільки пісок закурить. (С. Васильченко) 2) Чи не продали б ви, чоловіче, тієї ялинки, що росте в вашім садочку? (М. Коцюбинський) 3) «Пішли, товариші», – скомандував лейтенант і, повернувшись, швидко рушив до затоки. (М. Трублаїні) 4) «Ви б лягли, мамо, спочили», – каже Христя. (П. Мирний) 5) «За Вапняркою ви повернете вправо, щоб вибити німців з лісу», – розпорядився майор. (З газети) 6) Нехай і паморозь лягла, і сивий день вклонився житю, твоїх дощів осіння мларідніш чужинського блакиту. (А. Малишко)